

**ФОРМУВАННЯ ІНДЕКСУ РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ
ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ АПК ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У статті викладено шляхи розв'язання наукової проблеми формалізації ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств із використанням індексного аналізу. Досліджується процес формування комплексного інтегрального показника ресурсної складової економічної безпеки підприємств АПК, до складу якого входять показники ефективності використання виробничих ресурсів.

В статье изложено пути решения научной проблемы формализации ресурсной составляющей экономико-организационного механизма экономической безопасности предприятий с использованием индексного анализа. Автор исследует процесс формирования комплексного интегрального показателя ресурсной составляющей экономической безопасности предприятий АПК, в состав которого входят показатели эффективности использования производственных ресурсов.

Ways of decision of scientific problem of formalization of resource economic-organized component of the mechanism of economic security of enterprises are expounded in the article. An index analysis is used here. The author investigates the process of forming of complex integral index of resource component of economic security of enterprises of agro industrial complex. The coefficients of the use efficiency of production resources are included in composition of the index.

Ключові слова: індекс, ресурсна складова, економічна безпека підприємства, економіко-організаційний механізм.

Комплексний інтегральний показник ресурсної складової економічної безпеки підприємств АПК виступає індикатором, що відображає рівень економічної безпеки ресурсного потенціалу підприємства. Для його побудови доцільно відібрати емпіричним шляхом відповідні одиничні коефіцієнти, що відображають рівень ресурсної складової економічної безпеки та дослідити їхню динаміку за аналізований період. Формування інтегрального показника полягає у підборі відповідного виду рівняння, що формалізуватиме ресурсну складову, встановленні нормативних меж, на основі яких прийматиметься рішення щодо нормального (задовільного) або низького (недостатнього) рівня цієї складової та розробленні відповідних шляхів посилення економічної безпеки аналізованих підприємств.

Слід зазначити, що наукова проблема формалізації ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств донині є недостатньо розробленою. Окремі дослідження вітчизняних науковців опосередковано торкаються даної проблеми, зокрема: Р.Р.Білик та Н.В.Філіпчук у праці [1] пропонують складові економічної безпеки оцінювати за відповідними рівнями; В.С.Роздобудько вважає, що основою ресурсної складової економічної безпеки є наявність стратегічних ресурсів [2]; А.М.Чорна досліджує структуру ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства [3]; О.О.Кириченко, Е.М.Халілова у праці [4] та В.В.Сабадаш [5] розглядають екологічний аспект ресурсної складової економічної безпеки; В.В.Прохорова у статті [6] розв'язує проблему розробки науково-методологічних основ раціонального використання економічних ресурсів для забезпечення економічного зростання та безпеки підприємств; С.М.Марущак у доповіді [7] пропонує методику оцінки рівня

економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин тощо. У зв'язку з цим виникає потреба ґрунтовного дослідження основних методичних підходів до оцінювання рівня ресурсної складової економічної безпеки підприємств.

Метою статті є вдосконалення науково-методичного забезпечення процесу формування індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК Черкаської області.

Аналіз ресурсної складової механізму економічної безпеки підприємств доцільно проводити на основі результативних показників основних засобів, трудових, матеріальних ресурсів та оборотних засобів. До таких показників слід віднести наступні:

1) коефіцієнт зносу основних засобів – показує ступінь зношення основних засобів і є дестимулятором ресурсної складової економічної безпеки підприємств АПК;

2) фондovіддача основних засобів – показує ефективність використання основного капіталу і має прямий вплив на рівень економічної безпеки;

3) фондоозброєність праці – показує ступінь забезпеченості персоналу засобами праці (стимулятор);

4) продуктивність праці – показує ефективність використання трудових ресурсів підприємства (стимулятор);

5) матеріалovіддача – показує ефективність використання матеріальних ресурсів (стимулятор);

6) коефіцієнт оборотності оборотних засобів – показує ефективність використання оборотного капіталу підприємства (стимулятор).

Таким чином, рівень ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК може відображати як динаміка показників ефективності використання виробничих факторів, так і інтегральний показник цієї складової. На нашу думку, до інтегрального показника ресурсної складової доцільно включити показники зносу основних засобів, фондovіддачі, продуктивності та фондоозброєності праці, матеріалovіддачі, оборотності оборотних засобів. Комплексний інтегральний показник ресурсної складової економічної безпеки підприємств АПК виступає індикатором, що відображає рівень економічної безпеки ресурсного потенціалу.

З огляду на те, що аналізовані показники ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК є рівнозначними, тобто недоцільно вести мову про пріоритетність будь-якого з них, порівняно з іншими, тому найбільш прийнятним рівнянням для моделі індексу ресурсної складової є адитивна зважена з однаковими коефіцієнтами вагомості при показниках [8, с.318]. Тоді рівняння індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК (I_{PCEB}) набуває вигляду:

$$I_{PCEB} = \frac{1}{6} (k_{\Phi BO3} + k_{\Pi P\Pi} + k_{\Phi O\Pi} + k_{M B} + k_{OO63} - k_{3O3}), \quad (1)$$

де $k_{\Phi BO3}$ – коефіцієнт фондovіддачі основних засобів, грн. / грн.;

$k_{\Pi P\Pi}$ – коефіцієнт продуктивності праці, млн. грн. / особа;

$K_{\text{фоп}}$ – коефіцієнт фондоозброєності праці, млн. грн. / особа;

$K_{\text{мв}}$ – коефіцієнт матеріаловіддачі, грн. / грн.;

$K_{\text{ообз}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних засобів, грн. / грн.;

$K_{\text{зоз}}$ – коефіцієнт зносу основних засобів, грн. / грн.

У формулі (1) коефіцієнт зносу основних засобів зі знаком «мінус», оскільки, як було раніше визначено, він є дестимулятором, і його зростання негативне для рівня ресурсної складової економічної безпеки, а зниження – навпаки, позитивним. При цьому використання мультиплікативних моделей призведе до негативного значення індексу ресурсної складової економічної безпеки, що є неприйнятним, оскільки індекс не може бути від'ємним числом. Для визначення нормативного значення індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК потрібно обчислити його величину, підставивши у формулу (1) середні показники за 2002-2010 рр. для всієї сукупності досліджуваних підприємств. Тоді:

$$(4,01 + 0,103 + 0,312 + 5,93 + 2,43 - 0,51) / 6 = 2,05 \approx 2. \quad (2)$$

Отже, якщо значення індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК $I_{\text{рсеб}} < 2$, то рівень економічної безпеки ресурсного забезпечення незадовільний і керівництву підприємства необхідно терміново розробити заходи щодо його підвищення. У випадку, якщо $I_{\text{рсеб}} > 2$, економічна безпека ресурсів підприємства знаходиться на достатньому рівні і найближчим часом йому не загрожують негативні внутрішні і зовнішні впливи.

Оцінимо в динаміці рівень індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки досліджуваної сукупності підприємств (табл. 1).

Числові значення рівнів індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки досліджуваних підприємств АПК Черкаської області, наведені у табл. 1, свідчать про наступне:

✓ у середньому за 2002-2010 рр. економічно безпечними у контексті ресурсної складової були тільки чотири підприємства: ВАТ «Христинівський завод комбікормів і круп», ВАТ «Лебединський насінневий завод», ПрАТ «Золотоношам'ясо» та ВАТ «ТД «Драбівагропостач», оскільки їхні рівні індексу перевищували критичне значення 2;

✓ аутсайдерами групи, рівень індексу яких найнижчий, виявилися ПАТ УРП «Сільгосптехніка» (0,89), ПАТ «ПЗ ДГ «Золотоніське» (0,58) і ТДВ «Русь» (0,45);

✓ у динаміці за 9 років рівень індексу ресурсної складової економічної безпеки знизився у 4 підприємств: ПАТ «Жашківський маслозавод» – на 20%, ТДВ «Пальмірацукор» – на 30%, ПАТ «Жашківський елеватор» – удвічі, ПАТ «Ватутінехліб» – утричі;

✓ найбільше зростання аналізованого індексу, а отже посилення економічної безпеки використовуваних ресурсів зафіксоване за результатами діяльності ВАТ «Чорнобаївський завод продтоварів» – у 2,5 рази, ВАТ «Лебединський насінневий завод» – у 7 разів та ВАТ «Христинівський завод комбікормів і круп» – у 17 разів.

Таблиця 1

Рівень індексу ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК Черкаської області*

Підприємство	Роки									у середньому
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
1. ТДВ «Русь»	0,31	0,34	0,45	0,37	0,41	0,41	0,49	0,70	0,59	0,45
2. ВАТ «Лебединський насінневий завод»	0,85	1,28	1,63	1,98	2,05	4,50	5,28	6,90	5,90	3,37
3. ПАТ «Племінний завод – дослідне господарство «Золотоніське»	0,43	0,59	0,53	0,57	0,76	0,52	0,62	0,59	0,66	0,58
4. ПАТ «Птахофабрика «Перше Травня»	0,73	0,82	0,92	1,14	1,05	1,21	1,50	0,90	1,35	1,07
5. ТДВ «Пальмірський цукровий завод»	1,65	1,34	1,51	0,96	1,60	0,88	1,52	0,88	1,14	1,28
6. ПАТ «Ватутінський хлібокомбінат»	1,68	1,68	1,63	1,74	3,49	2,87	0,64	1,34	0,53	1,73
7. ПАТ «Жашківський маслозавод»	1,77	1,57	1,51	1,85	1,73	1,79	1,40	1,05	1,42	1,57
8. ПрАТ «Золотоношам'ясо»	4,98	6,78	7,31	6,90	5,52	5,11	6,60	6,84	5,54	6,17
9. ВАТ «Чорнобаївський завод продтоварів»	0,93	0,78	0,76	1,10	1,07	1,18	1,81	2,84	2,40	1,43
10. ТДВ «Уманьпиво»	0,97	0,82	0,79	0,85	1,52	1,45	1,01	0,95	1,10	1,05
11. ВАТ «Христинівський завод комбикормів і круп»	0,35	1,59	0,45	2,00	0,95	1,89	3,23	1,71	6,10	2,03
12. ПрАТ «Сигнаївський комбінат хлібопродуктів»	0,54	1,06	1,10	1,33	1,12	1,15	0,61	0,52	0,62	0,90
13. ПАТ «Жашківський елеватор»	3,75	1,80	0,90	1,03	1,17	1,57	2,25	2,07	1,91	1,83
14. ВАТ Торговий дім «Драбівагропостач»	5,03	2,55	6,60	7,87	5,10	5,98	11,39	13,16	6,78	7,16
15. ВАТ «Корсунь-Шевченківський райагрохім»	0,62	0,95	0,69	0,85	2,11	1,23	1,85	1,67	1,08	1,23
16. ПАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	0,62	0,76	0,66	0,95	1,15	1,01	0,87	0,91	1,05	0,89
Для всієї сукупності	1,58	1,54	1,72	1,97	1,92	2,05	2,57	2,69	2,39	2,05

*Джерело: Розрахунки проведено на основі даних річних фінансових звітів підприємств за 2002-2010 рр.

Отже, дослідження рівня ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК як за окремими показниками ефективності використання ресурсів, так і за комплексним інтегральним показником показало, що використання ресурсного потенціалу сільськогосподарськими та переробними підприємствами є значно економічно небезпечнішим, ніж для підприємств аграрно-промислового сервісу. Це може бути пов'язане зі специфікою діяльності досліджуваних підприємств. Так, підприємства сфери послуг є менш ризиковими у веденні бізнесу, більш гнучкими до різноманітних змін і швидше реагують на загрози, порівняно з сільськогосподарськими та переробними підприємствами.

У результаті проведеного дослідження удосконалено науково-методичне забезпечення процесу формалізації ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК Черкаської області з використанням адитивної зваженої індексної моделі.

Є підстави вважати, що для розробки дієвих заходів щодо формування та розвитку економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК дослідження його ресурсної складової є недостатнім, а тому виникає необхідність аналізу та оцінки інших важливих складових даного механізму – фінансової та інноваційної.

Список використаних джерел:

1. Білик Р. Р. Удосконалення методологічних засад оцінки рівня економічної безпеки підприємства / Р. Р. Білик, Н. В. Філіпчук // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2011. – Вип. 1(41). Економічні науки. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_1/NV-2011-V1_27.pdf. – Назва з екрану.
2. Роздобудько В. С. Ресурсне обґрунтування економічної безпеки підприємства / В. С. Роздобудько // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – [електронний ресурс]. – <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=289>. – Назва з екрану.
3. Чорна А. М. Структура ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства / А. М. Чорна // Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки. – Хмельницький. – 2009. – № 4. – Том 1. – С. 92-95.
4. Кириченко О. О. Ресурсно-екологічна безпека підприємства / Кириченко О. О., Халілова Е. М. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Серия «Экономика». – Том 20(59). – 2007. – № 2. – С. 26-31.
5. Сабадаш В. В. Ризики виникнення екологічних конфліктів у контексті забезпечення ресурсної безпеки / Сабадаш В. В. // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2009. – № 4. – С. 24-33.
6. Прохорова В. В. Ресурсний потенціал економічного зростання / Вікторія Володимирівна Прохорова // Науковий вісник Ужгородського університету : Збірник наукових праць [за ред. д. е. н., В. П. Мікловда]. – Ужгородський національний університет. – Вип. 28, ч. 2. – 2009. – С. 120-125.
7. Марущак С. М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин / С. М. Марущак // I Міжнародна науково-практична Internet-конференція «Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів». – [електронний ресурс]. – http://mev-hnu.at.ua/load/mizhnarodna_naukovo_praktichna_internet_konferencija/7_upravlinnja_ekonomichnoju_bezpekoju_promislovikh_pidpriemstv/8-1-0-39. – Назва з екрану.
8. Білошкурська Н. В. Формування показників ресурсної складової економіко-організаційного механізму економічної безпеки підприємств АПК / Наталія Володимирівна Білошкурська // Стратегії стійкого розвитку економіки : Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – К. : Вид-во Європейського університету, 2011. – С. 316-319.